

KONSPIRACINĖ VEIKLA, ANTICARINĖS ORGANIZACIJOS

IŠ VILNIAUS UNIVERSITETO REKTORIAUS JUZEFO TVARDOVSKIO LAIŠKO (1823 M. RUGPIŪČIO 5 [17] D.) ADOMUI JURGIUI ČARTORISKIUI

Seniai jau buvo pastebėta ir Jūsų Šviesybė galėjote įsitikinti, kad, paplitus masonų ložėms, užėjo pamėgimas įvairių draugijų. Jos tapo mada ir veikė įvairiais pavadinimais, nekaltu tikslu, tačiau jos visgi ilgainiui galėjo tapti veiksniumi ir blogos krypties darbams. Niekas nuostabaus, kad tų draugijų pamėgdžiojimo mada paveikė ir jaunimą, kuris tarėsi tuo būdu pakeisęs savo paties akyse vardą. Tuo mažiau tad tenka stebėtis, jei daugelis jaunuolių buvo priimta į ložes ir matė, kad jų pavyzdžiu plačiai sekama. Taigi, čia Vilniaus apylinkėse yra gandų apie Laisvųjų daržininkų draugiją, įsteigtą rusų, apie kurią dabar daug kalbama mūsų mieste. Bet tai jau praeities reikalas, nes, kai tik vyriausybės praeitais metais buvo paskelbta apie visų ložių uždarymą ir apie uždraudimą jungtis į draugijas, viskas nutilo. Mokyklų gi draugijos, jeigu dar kur nors kurios ir buvo, kad ir nekaltu literatūrinės veiklos tikslu, visos iširo dar anksčiau, kada, Jūsų Šviesybės pavedimu, universitetas paskelbė jas esant uždraustas...

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1955, p. 407.

IŠ PROF. J. FRANKO ATSIMINIMŲ APIE 1823 M. CARINĖS BIUROKRATIJOS SUKELTĄ TRIUKŠMĄ, IEŠKANT VILNIUJE VYRIAUSYBĖS PRIEŠININKŲ

Tuo metu įvyko atsitikimas, kuris pats savaime, kad ir mažai reikšmingas, tačiau turėjo ypač svarbių pasekmių. Buvo tai 1791 metų Lenkijos konstitucijos metinių, gegužės 3 (15) dieną. Grafienės Pliaterienės 12 metų amžiaus sūnus, apie kurį minėjau pirmesniame skyriuje, parašė kreida juodoje lentoje, kuri buvo naudojama geometrijos pamokoms ir kabėjo vienoje gimnazijos klasių salėje: „Tegyvuoją Gegužės trečiosios konstitucija!“. mokytojas Ostrovskis, pamatęs tą užrašą, tučtuojau nubėgo pas generalgubernatorių Korsakovą, tasai gi iš savo pusės pasiuntė pranešimą apie įvykį did. kun. Konstantinui į Varšuvą. Kunigaikštis visų pirma įsakė suimti universiteto rektorių ir atsiuntė savo adjutantą Neselrodę vietoje tardymui padaryti. Manydamas, kad Vilniuje įvyko revoliucija, grafui įsakė į miestą įeiti pėsčiam persirengus miestiečiu. Rektorių Tvardovskis suimtas buvo 1823 m. gegužės 17 (29) d. ir buvo laikomas taip kietai, kad su juo niekam nebuvo leista matytis. Netrukus suimtas buvo ir mažukas Pliateris, paskiau nuteistas trimitininku į pulką, bei jo draugai, kuriuos vežimuose žandams lydinti pravežė pro mano langus.

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1955, p. 408.